

El poder del llibre i Santiago Rusiñol

per Maria Aurèlia Capmany

Enguany a la Fira del Llibre vam recordar especialment la figura complexa, atractiva, insospitadament vigent per aquells que tornen a rellegir-lo i per més d'un que el llegeix per primer cop.

Unes efemèrides ens obligava a recordar-lo, car fa exactament cinquanta anys que Rusiñol moria a Barcelona, deixant una obra d'una riquesa extraordinària com a escriptor, com a pintor, però sobretot com a contemplador emocionat i burleta de la realitat. I és cosa bona que aprofitem dates d'aniversari, del principi o la fi d'una vida, car així evitem, si no del tot, almenys una mica la força aplanadora de l'oblit que ens porta com a conseqüència la pèrdua de les nostres senyes d'identitat. Així doncs, a través dels mitjans de comunicació el país tracta de fer viure de nou aquell home extraordinari que va ser tan important per l'obra que feia com per la seva pròpia imatge i l'actitud del seu viure. Amb la seva bella estampa d'artista pur, amb la seva mirada intel·ligent, atrevida i mofeta, pot ser l'exemple vivent d'una actitud estètica que anomenem Modernisme i que en el fons no és res més que l'herència intel·lectualitzada i un si és no és distanciada de la passió romàntica.

El revulsiu més potent

Aquest home col·leccionador de ferros forjats -en certa mesura el col·leccionisme és una afeció romàntica-, valorador de l'art artesanal, no oblidem tampoc que són els

romàntics que descobreixen la capacitat creativa del poble; aquest home que entronitza el Greco a Sitges com si es tractés d'un nou déu protector, sap dir-nos de la manera més viva, més eficaç, sàviament burlesca que el llibre és el revulsiu més potent que l'ésser humà té a les mans, que el llibre té el poder de destruir la mediocritat, la gasiveria, que un llibre no és mai simplement un llibre, sinó una porta oberta al futur, una força que trastorna la grisor quotidiana. Quan el Senyor Esteve, el fundador de «La Puntual», l'home que no ha tingut altre ideal a la vida que omplir, pesseta rera pesseta, el calaix de la botiga, descobreix sobre el taulell un llibre, un llibre que només serveix per a llegir, un

llibre amb històries imaginades, creador de nous móns inexistents, s'adona que un poder destructor de l'equilibri botiguer s'ha introduït a la casa. El nèt de cabells rulls, somniador, lector d'amagatotis, ha oblidat sobre el taulell el testimoni evident de la seva passió per la bellesa.

L'èxit de la novel·la de Rusiñol **L'auca del senyor Esteve** només va ser eclipsat per l'entusiasme que en va provocar la versió teatral. Generacions i generacions de barcelonins es van veure reflectits en aquella caricatura amb ribets de tendresa d'una família botiguera que ha col·laborat amb el seu treball diari a la grandesa de la ciutat i que veu el seu nèt, l'última

Edicions commemoratives del cinquantenari

Rusiñol ha deixat una obra extraordinària com a escriptor, com a pintor, però sobretot com a contemplador emocionat i burleta de la realitat

Rusiñol sabia —i ho va saber explicar— que en un llibre hi ha l'arma que defensa la llibertat dels homes

anella de la cadena, convertir-se en un artista bohemí. Més d'una vegada, els estudiosos de la Literatura del nostre temps havien dubtat de l'existència d'una escola Modernista en les lletres; així com era ben visible l'esclat del Modernisme pels carrers de la nostra ciutat, els escriptors del mateix temps els semblaven simplement les restes del romanticisme, deixalles d'un món decimonònic i renaixentista. Una nova crítica més aguda i distanciada (Joan Lluís Marfany, Alan Yates) descobreix en els escriptors que viuen a cavall dels dos segles una nova estètica que, precisament en el camp de la novel·la, no es pot confondre amb el realisme que la precedeix. Jaume Vidal i Alcover defineix així el barceloní del carrer de la Princesa: **Per la seva figura física, per la seva actitud vital, per les seves inclinacions estètiques, Rusiñol és el magnífic representant del Modernisme barceloní, que anava i venia de París, com qui va i ve de ca un amic de tota confiança.**

No cal anar gaire enllà per descobrir com Rusiñol s'oposa a la fórmula literària que el precedeix. Pocs dies separen l'aparició de **L'auca del senyor Esteve** de l'última novel·la de Narcís Oller **Pilar Prim**, fidel als canons del realisme. Alan Yates ens diu que en la

narració de Rusiñol podem descobrir ja el propòsit d'una antinovella. El cert és que el títol ja ens alerta. Si l'autor l'anomena **auca** significa en primer lloc que li plau utilitzar, si més no, el nom d'un gènere popular, absolutament menyspreat per les altes esferes de l'intel·lecte, però que a més té unes regles incommovibles. L'auca, amb els seus dibuixos i els seus rodolins, exigeix l'el·lipsi, tota cosa contada ha de ser sàviament sintetitzada perquè el relat avanci a un ritme preestablert. A més l'auca té sempre més o menys evident un propòsit d'exemplaritat. En una auca no es conta una història qualsevol, si no una història paradigmàtica, tant si es tracta de les malifetes d'un bandoler, com de les peripècies d'un heroi positiu. La falla o argument que serveix el relat no és pas nova. Rusiñol es proposa explicar-nos com evolucionen tres generacions de la burgesia mitjana barcelonina —en el seu cas de la burgesia botiguera— i podem constatar que també havien utilitzat aquesta temàtica una Dolors Monserdà —**La Fabricanta, La Família Asparó**— o Narcís Oller —**Vilaniu, La Febre d'or**—, però ens avisa ja des de l'inici del relat que en vol fer una auca, és a dir que pren el tema a distància i que en vol fer una síntesis del tot nova, en la qual introduirà la ironia, l'humor a

frec del sarcasme, la pinzellada contundent que limita amb la caricatura. D'antuvi et semblaria que Rusiñol pren partit, és a dir que emprà un tòpic de la novel·la realista francesa i anglosaxona, és a dir que condemnarà la classe dominant, és a dir la classe burgesa, en defensa de l'heroi únic opositor contestatari d'una societat injusta. Però no és així. Rusiñol és un escèptic i una profunda ambivalència determina que els elements caricaturescos no destrueixin el testimoniatge viu dels seus personatges.

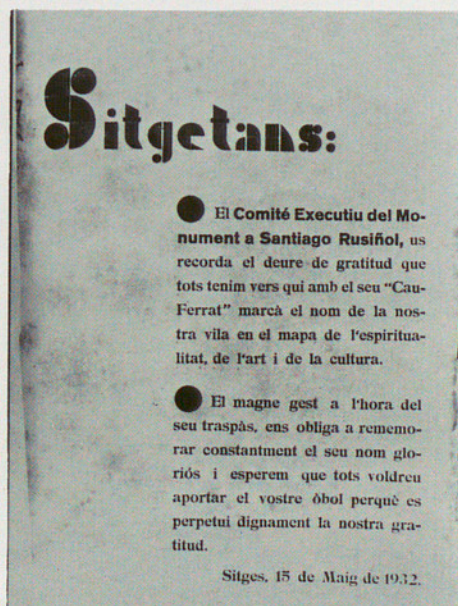
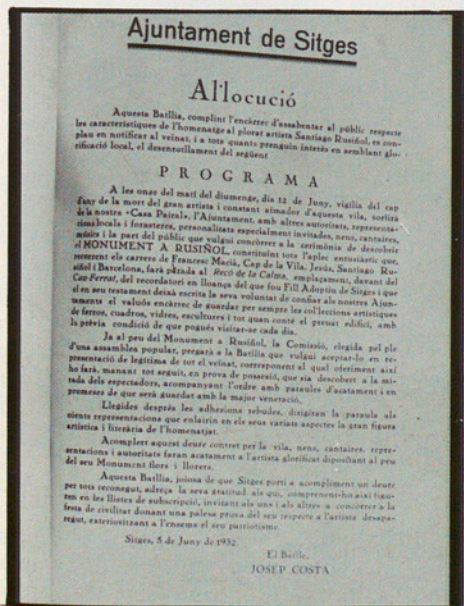
No renunciar a res

Perquè una de les característiques de l'esperit de Rusiñol és que no està diposat a renunciar a res. De l'art, en reclama des de l'artesanat de la forja, a l'excel·lència de la llibertat genial; de la lletra, en defensa des de la paraula viva, al discurs ampul·lós. L'única cosa que no pot suportar és la pedanteria, l'actitud seriosa i eixarxada de les noves generacions que es proclamen sàvies i elitistes.

Prendre's a si mateix amb una inalterable seriositat li sembla d'un mal gust insuportable. Al **Glosari** pedantesc d'Eugeni d'Ors a «La Veu de Catalunya», oposa alegrement les **Gloses** a «L'Esquella de la Torratza», contraposa **El glosari** amb les «gloses» populars de Mallorca, que ell coneix bé, és a dir amb les cançons o corrandes amb les quals el poble exerceix l'art de la crítica alegre, feridora, però sempre enginyosa, i es lamenta amb gràcia i enginy de l'ensopiment que la nova estètica Noucentista introdueix en el món literari català.

Amb tot el rigor del món les noves generacions normativistes li retreuen l'ús d'un llenguatge impur, l'abús d'un dialecte barceloní adulterat per tota mena de barbarismes, però també és cert que sense l'obra d'un Rusiñol la gràcia, la vivesa, i fins i tot la riquesa idiomàtica del llenguatge del carrer, del carrer que ell, va viure i estimar, se'ns hauria perdut definitivament.

Amb tot el dret podem fer coincidir l'homenatge al llibre i l'homenatge a Rusiñol, car ell sabia, i ho va saber explicar, que en un llibre, aquesta cosa tan petita i aparentement inofensiva, hi ha l'arma que defensa la llibertat dels homes.

Bàndols de l'Ajuntament de Sitges, un any després de la mort de Rusiñol